

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ISSN 1857-7059

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

2015

YEARBOOK

2015

ГОДИНА 6

VOLUME VI

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2015
YEARBOOK

ГОДИНА 6

VOLUME VI

GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
YEARBOOK
FACULTY OF PHILOLOGY**

За издавачот:

Проф д-р Драгана Кузмановска

Издавачки совет

проф. д-р Саша Митрев
проф. д-р Блажо Боев
проф. д-р Лилјана Колева-Гудева
проф. д-р Виолета Димова
проф. д-р Јованка Денкова
проф. д-р Билјана Ивановска
доц. д-р Нина Даскаловска
проф. д-р Махмут Челик
доц. д-р Ранко Младеноски
м-р Ристо Костуранов

Редакциски одбор

проф. д-р Јованка Денкова
проф. д-р Виолета Димова
проф. д-р Луси Караниколова
проф. д-р Толе Белчев
проф. д-р Билјана Ивановска
доц. д-р Марија Кусевска
доц. д-р Нина Даскаловска
доц. д-р Марија Кукубајска
доц. д-р Драгана Кузмановска
виш лектор м-р Снежана Кирова
м-р Весна Коцева

Главен уредник

доц. д-р Светлана Јакимовска

Одговорен уредник

доц. д-р Ева Ѓорѓиевска

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)
лектор м-р Биљана Петковска
(англиски јазик)

Техничко уредување

Славе Димитров

Редакција и администрација
Универзитет „Гоце Делчев“–Штип
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ 10-А
п. фах 201, 2000 Штип
Р. Македонија

Editorial board

Prof. Sasa Mitrev, Ph. D.
Prof. Blazo Boev, Ph. D.
Prof. Liljana Koleva Gudeva, Ph. D.
Prof. Violeta Dimova, Ph. D.
Ass. Prof. Jovanka Denkova, Ph. D.
Ass. Prof. Biljana Ivanovska, Ph. D.
Docent Nina Daskalovska, Ph.D.
Docent Mahmut Celik, Ph.D.
Docent Ranko Mladenoski, Ph.D.
Risto Kosturanov, M. A.

Editorial staff

Ass. Prof. Jovanka Denkova, Ph. D.
Prof. Violeta Dimova, Ph. D.
Ass. Prof. Lusi Karanikolova, Ph. D.
Ass. Prof. Tole Belcev, Ph. D.
Ass. Prof. Biljana Ivanovska, Ph. D.
Docent Marija Kusevska, Ph.D.
Docent Nina Daskalovska, Ph.D.
Docent Marija Kukubajska, Ph.D.
Docent Dragana Kuzmanovska, Ph.D.
Senior Lecturer Snezana Kirova, M.A.
Vesna Koceva, M.A.

Managing editor

Docent Svetlana Jakimovska, Ph.D.

Editor in chief

Docent Eva Gjorgjievska, Ph.D.

Language editor

Danica Gavrilovska-Atanasovska
(Macedonian)
Lecturer Biljana Petkovska, M.A.
(English)

Technical editor

Slave Dimitrov

Address of the editorial office

Goce Delcev University – Stip
Faculty of philology
Krste Misirkov 10-A
PO box 201, 2000 Štip,
R. of Macedonia

СОДРЖИНА CONTENTS

д-р Марија ЛЕОНТИЌ ПОТЕКЛЮ, АДАПТАЦИЈА И СЕМАНТИКА НА ТУРСКИОТ СУФИКС -лак /-лѝк/ (-lik, -lik, -luk, -lük) ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК Marija LEONTIC, Ph. D. ORIGIN, ADAPTATION AND SEMANTICS OF THE TURKISH SUFFIX -лак /-лѝк/ (-lik, -lik, -luk, -lük) IN TURKISH AND MACEDONIAN LANGUAGE	11
Делфина ЈОВАНОВА НИКОЛЕНКО д-р Луси КАРАНИКОЛОВА-ЧОЧОРОВСКА СЕМАНТИКАТА НА ЈАЗИКОТ ВО РУБРИКАТА „САКАМ ДА КАЖАМ“ ВО ДНЕВНИОТ ВЕСНИК „ВЕСТ“ Delfina JOVANOVA NIKOLENKO I Lusi KARANIKOLOVA – COCOROVSKA, PhD THE SEMANTICS OF THE LANGUAGE IN THE RUBRIC „SAKAM DA KAZAM“ IN THE DAILY NEWSPAPER „VEST“	21
д-р Јаготка СТРЕЗОВСКА д-р Билјана ИВАНОВСКА ЛИНГВИСТИЧКИ ОСВРТ КОН ТУЃИТЕ ЗБОРОВИ И ЗАЕМКИТЕ ВО СТРУЧНИОТ ЛЕКСИЧКИ ФОНД НА ЈАЗИКОТ д-р Jagotka STREZOVSKA, PhD д-р Biljana IVANOVSKA, PhD LINGUISTIC REVIEW TOWARDS FOREIGN AND LOANWORDS IN THE PROFESSIONAL LEXICAL LANGUAGE FOND.	29
м-р Наталија ПОП ЗАРИЕВА м-р Крсте ИЛИЕВ ВЛИЈАНИЕТО НА ИНТЕРНЕТОТ ВРЗ ЈАЗИЧНАТА КУЛТУРА, КОГНИТИВНИОТ И АКАДЕМСКИОТ РАЗВОЈ НА МЛАДИТЕ Natalija POP ZARIEVA Krstel ILIEV THE INFLUENCE OF THE INTERNET ON THE LANGUAGE CULTURE, THE COGNITIVE AND ACDEMIC DEVELOPMENT OF THE YOUNG	39
м-р Македонка ДОДЕВСКА д-р Веселинка ЛАБРОСКА ПРЕГЛЕД НА ЛЕКСИКАТА НА ОВЧЕПОЛСКИОТ ДИЈАЛЕКТ И НА СЛОВЕНЕЧКОГОРИШКИОТ (ГОРИЧАНСКИ) ДИЈАЛЕКТ СПОРЕД ПОТЕКЛОТО Makedonka DODEVSKA, Mr. Veselinka LABROSKA, Ph. D. THE REVIEW OF THE LEXICAL VOCABULARY OF THE OVCHE POLE DIALECT AND SLOVENIAN GORISHKI – GORICHANSKI DIALECT	47

д-р Билјана ИВАНОВСКА д-р Марија КУСЕВСКА д-р Нина ДАСКАЛОВСКА м-р Татјана УЛАНСКА д-р Лилјана МИТКОВСКА Моника ЦЕНОВА Викторија КРСТЕВСКА ПРОЕКТОТ „УЛОГАТА НА ЕКСПЛИЦИТНИТЕ ИНСТРУКЦИИ ЗА СТЕКНУВАЊЕ ПРАГМАТИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА ПРИ УЧЕЊЕТО АНГЛИСКИ И ГЕРМАНСКИ ЈАЗИК“ И НЕГОВО ПРЕТСТАВУВАЊЕ	53
д-р Марија КУСЕВСКА УЛОГАТА НА МОДАЛНИТЕ ГЛАГОЛИ КАКО УБЛАЖУВАЧИ ВО АНГЛИСКИОТ И ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК Marija Kusevska USE OF MODAL VERBS FOR MITIGATION IN ENGLISH AND MACEDONIAN	61
д-р Светлана ЈАКИМОВСКА МЕТОДИ НА ТЕРМИНОЛОШКАТА РАБОТА Svetlana JAKIMOVSKA, Ph. D. TERMINOLOGY METHODS	71
д-р Даринка МАРОЛОВА д-р Драгана КУЗМАНОВСКА ПОВЕКЕЗНАЧНОСТ ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК Darinka, MAROLOVA Dragana KUZMANOVSKA AMBIGUITY IN MACEDONIAN AND IN GERMAN LANGUAGE	81
Assist. Prof. Marija EMILIJА KUKUBAJSKA, PhD Tatjana Plievska, M.A. candidate A FABIAN SOCIETY, FRANKFURT SCHOOL: UTOPIA, DYSTOPIA, “REALITY”	91
Катерина, СТОЈАНОВСКА д-р Марија, КУСЕВСКА ПИЦИН И КРЕОЛСКИ ЈАЗИК Katerina, STOJANOVSKA Docent Marija, KUSEVSKA PhD. PIDGIN AND CREOLE LANGUAGE	103
м-р Марија КРСТЕВА м-р Драган ДОНЕВ ТЕМАТСКИТЕ ПРЕОКУПАЦИИ ВО „ДОЛГА ЦРНЕЧКА ПЕСНА“ НА РИЧАРД РАЈТ Marija Krsteva Dragan Donev THEMATIC PREOCCUPATIONS IN RICHARD WRIGHT’S „LONG BLACK SONG“	113

- д-р Ранко МЛАДЕНОСКИ
д-р Толе БЕЛЧЕВ
МАКЕДОНСКИ ПОЕМИ И ЕПОВИ ЗА НАЈСЛАВНИОТ МАКЕДОНСКИ КРАЛ
Ranko Mladenoski, Ph. D.
Tole Belcev, Ph. D.
MACEDONIAN POEMS AND EPICS ABOUT THE MOST FAMOUS
MACEDONIAN KING 119
- Пацка ТАСЕВА
д-р Толе БЕЛЧЕВ
ЕСТЕТСКАТА ФУНКЦИЈА НА СИМБОЛОТ ВО „БЕЛИ МУГРИ“ ОД РАЦИН
Paska TASEVA
Tole BELCEV, Ph. D.
AESTHETIC FUNCTION OF SYMBOLS IN “WHITE DAWNS” BY RACIN..... 131
- д-р Луси КАРАНИКОЛОВА-ЧОЧОРОВСКА
ПОРТРЕТИРАЊЕ ПРЕКУ ДЕСКРИПЦИЈА
(За портретите на Францка и Лојзе во романот
„На пругорнината“ од Иван Цанкар)
Lusi Karanikolova – Cocolovska, PhD
PORTRAYAL THROUGH DESCRIPTION
(About the portrayals of Francka and Lojze in the novel
“Na prugorninata“ by Ivan Cankar) 141
- Сања СПАСКОВА
д-р Толе БЕЛЧЕВ
НАРАТОРИТЕ И ФОКАЛИЗАТОРИТЕ ВО РОМАНОТ
„СМРТТА НА ДИЈАКОТ“ ОД ДРАГИ МИХАЈЛОВСКИ
Sanja Spaskova
Tole Belcev, Ph. D.
NARRATORS AND FOCALIZERS IN THE NOVEL
‘THE DEATH OF THE NOVICE’ BY DRAGI MIHAJLOVSKI 151
- д-р Јованка ДЕНКОВА
ИЗМИСЛУВАЊЕ ИЛИ РЕАЛНОСТ НА ДЕТСКИОТ СВЕТ
Jovanka DENKOVA, Ph.D.
FANTASY OR REALITY OF THE CHILD’S WORLD 161
- д-р Ева ЃОРЃИЈЕВСКА
Canone inverso или за уметноста и бескрајот
(критички осврт на романот од Паоло Мауренсиг)
Eva GJORGJIEVSKA, PhD
Canone inverso or the art and the infinity
(Critical review on the novel of Paolo Maurenzig)..... 169
- Данче СТЕФАНОВСКА
д-р Толе БЕЛЧЕВ
НАРАТОРИТЕ ВО „ЌЕРКАТА НА МАТЕМАТИЧАРОТ“ ОД ВЕНКО АНДОНОВСКИ
Danche STEFANOVSKA
Tole BELCEV, Ph. D.
NARRATORS IN „THE DAUGHTER OF THE MATHEMATICIAN”
BY VENKO ANDONOVSKI 175

- д-р Ева ЃОРЃИЕВСКА
м-р Јована КАРНИКИЌ
КАРЛО ГОЛДОНИ И РЕФОРМАТА НА ИТАЛИЈАНСКИОТ ТЕАТАР
Eva GJORGJEVSKA, PhD
Jovana KARANIKIJKJ, MA
CARLO GOLDONI AND THE REFORM OF ITALIAN THEATER 185
- м-р Крсте ИЛИЕВ
м-р Наталија ПОП ЗАРИЕВА
ИСКУШЕНИЕТО И СПАСЕНИЕТО ВО СЕР ГАВЕЈН И ЗЕЛЕНИОТ ВИТЕЗ
Krste ILIEV
Natalija POP ZARIEVA
TEMPTATION AND SALVATION IN SIR GAWAIN AND
THE GREEN KNIGHT 191
- м-р Милена РИСТОВА-МИХАЈЛОВСКА
ЕДНО ДРАМСКО ЧИТАЊЕ НА БАЛКАНОТ ВО
„СЛОВЕНСКИОТ КОВЧЕГ“ НИЗ БЕЛА, ЛИКОТ-НОМАД
Milena RISTOVA-MIHAILOVSKA, MA
DRAMA READING OF THE BALCAN PENINSULA IN
‘SLAV CASKET’ THROUGH BELA, THE NOMAD CHARACTER 197
- Проф. д-р Луси КАРНИКОЛОВА-ЧОЧОРОВСКА
ДЕСКРИПТИВНИТЕ „СЛИКИ“ ВО РОМАНОТ „СЕЛИДБИ“
ОД МИЛОШ ЦРЊАНСКИ
Lusi KARANIKOLOVA – COCOROVSKA, PhD
DESCRIPTIVE “PICTURES“ IN THE NOVEL “SELIDBI“
BY MILOS CRNJANSKI 207
- м-р Биљана ИВАНОВА
д-р Драгана КУЗМАНОВСКА
м-р Снежана КИРОВА
м-р Татјана УЛАНСКА
ЗОШТО ДА СЕ УЧАТ СТРАНСКИТЕ ЈАЗИЦИ?
Biljana Ivanova, M.A.
Dragana Kuzmanovska PhD.
Snezana Kirova M.A.
Tatjana Ulanska M.A.
WHY LEARNING FOREIGN LANGUAGES? 223
- Магдалена БАТЕВСКА
д-р Нина ДАСКАЛОВСКА
ЗА КОМПЛЕКСНОСТА НА ИЗУЧУВАЊЕ НОВИ ЗБОРОВИ ВО
НАСТАВАТА ПО СТРАНСКИ ЈАЗИЦИ
Magdalena BATEVSKA
Nina DASKALOVSKA
ON THE COMPLEXITY OF LEARNING NEW WORDS IN
ENGLISH LANGUAGE INSTRUCTION 229

Марија КУЛАКОВА д-р Нина ДАСКАЛОВСКА ИНТЕГРИРАЊЕ НА МОДЕРНАТА ТЕХНОЛОГИЈА ВО НАСТАВАТА ПО АНГЛИСКИ ЈАЗИК Marija Kulakova Nina Daskalovska, Ph.D. INTEGRATING MODERN TECHNOLOGY INTO ENGLISH LANGUAGE TEACHING	239
м-р Марија Тодорова м-р Весна Коцева АНКСИОЗНОСТ ВО НАСТАВАТА ПО СТРАНСКИ ЈАЗИК Marija, Todorova Vesna, Kocева FOREIGN LANGUAGE CLASSROOM ANXIETY	253
д-р Виолета ДИМОВА д-р Махмут ЧЕЛИК Умит СУЛЕЈМАНИ ИСТРАЖУВАЧКИТЕ МЕТОДИ И ТЕХНИКИ – ОСНОВЕН УСЛОВ ЗА ОСТВАРУВАЊЕ НА КОГНИТИВНАТА НАСТАВА ВО ПАРАЛЕЛНИТЕ СО ТУРСКИ НАСТАВЕН ЈАЗИК Violeta DIMOVA, Ph. D Mahmut CELIK, Ph. D Umit SULEIMANI RESEARCH METHODS AND TECHNIQUES – MAIN CONDITION FOR COGNITIVE EDUCATION IN CLASSES WITH INSTRUCTION IN TURKISH LANGUAGE	259
Анжела НИКОЛОВСКА ИНТЕГРИРАЊЕ НА ВОКАБУЛАРОТ ВО НАСТАВАТА ПО СТРАНСКИ ЈАЗИЦИ Anzela NIKOLOVSKA INTEGRATION OF VOCABULARY INSTRUCTION INTO FOREIGN LANGUAGE TEACHING	265
д-р Билјана ИВАНОВСКА „BLENDED LEARNING“ КАКО МЕТОД ВО ИЗУЧУВАЊЕТО СТРАНСКИ ЈАЗИК ВО СТРУКА Biljana IVANOVSKA, Ph. D. BLENDED LEARNING“ AS A METHOD WHILE LEARNING A FOREIGN LANGUAGE	273

д-р Даринка МАРОЛОВА¹
д-р Драгана КУЗМАНОВСКА¹

ПОВЕЌЕЗНАЧНОСТ ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК

Апстракт: Ова истражување се спроведе со цел да се определи поимот 'повеќезначност' и да се интензивира неговата употреба како термин во македонската лингвистика, како и да се поткрепат видовите повеќезначност со соодветни примери од македонскиот и од германскиот јазик. При тоа егземплярно и компаративно се анализираат лексичката, морфолошката, синтаксичката, семантичката, референциската, лажната и прагматската повеќезначност. За мнозинство од појавите на повеќезначност во комуникацијата, говорителите стануваат свесни дури кога ќе настане некое недоразбирање, па дури и комична ситуација. А во денешно време и доста вицеви се поврзани токму со повеќезначноста од кој било вид на исказите.

Клучни зборови: *повеќезначност, полисемија, хомонимија, хомофонија, хомографија, псевдоамбигвитет.*

Darinka, MAROLOVA²
Dragana KUZMANOVSKA²

AMBIGUITY IN MACEDONIAN AND IN GERMAN LANGUAGE

Abstract: This research is conducted in order to determine the term 'ambiguity' and to intensify its use as a term in the Macedonian linguistics as well as to support the ambiguity types with appropriate examples from Macedonian and German language. So, the lexical, morphological, syntactic, semantic, reference, false and pragmatic ambiguity have been exemplary and comparative analysed. For most of the present ambiguity in communication, speakers become aware even when there is some misunderstanding and in comical situation. But, nowadays, a lot of jokes are interrelated with ambiguity in the statements of any type.

Kew words: *ambiguity, polysemy, homonymy, homophony, holography, pseudo ambiguity.*

¹ Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип

² Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip, Macedonia

1. Вовед

Секојдневните констатации како: Одговорот ти е непрецизен! Не разбираам на што мислиш кога велиш... Што сакаш да кажеш со тоа? се доказ за тоа дека изразите што го опкружуваат човека можат да бидат повеќекратно интерпретирани, макар што тој ретко го забележува тоа. Човек ретко забележува, на пример, дека прашањето: *Пушиш ли?* при лекарска контрола и при роденденска забава се поставува со различна цел или дека со елиптичната реченица *Само уште една чаша вино и доаѓам*, не се кажува јасно кога ќе замине говорителот, дали кога ќе: *види, испие, земе, скрши... уште една чаша вино*. Токму со овој феномен на повеќекратна можна интерпретација на еден исказ, т.н. повеќезначност (амбигвитет) се занимава овој научен труд. Во него, прво, се определува поимот 'повеќезначност', а потоа се поткрепуваат видовите повеќезначност со соодветни примери од македонскиот и од германскиот јазик. Притоа егземплярно и компаративно се анализираат лексичката, морфолошката, синтаксичката, семантичката, референциската, лажната и прагматската повеќезначност. За мнозинство од појавите на повеќезначност во комуникацијата, говорителите стануваат свесни дури кога ќе настане некое недоразбирање, па дури и комична ситуација. А во денешно време и доста вицеви се поврзани токму со повеќезначноста од кој било вид на исказите.

2. Поимот „повеќезначност“

Особината на изразите да можат да се интерпретираат повеќекратно се нарекува повеќезначност или амбигвитет. Фриз (1980:4) под повеќезначност подразбира морфема, збор, секвенца, реченица итн. што може да се интерпретира на повеќе начини, независно од тоа дали овие повеќекратни начини на интерпретирање се однесуваат на извесна граматичка конструкција или на изолирани зборови што се јавуваат во рамките на контекстот. Со други зборови, да можат да се карактеризираат зборовите или зборовните групи како повеќезначни или амбигни, значи да имаат најмалку две јасно одделени значења како што, на пример, македонската именка *вила* може да значи 'викендица' или 'вид алат'.

Како индикатор за потенцијалната повеќезначност на елементите во еден јазик се смета бројот на нивните преводни можности, кој заедно со фактот дека е мал бројот на еднозначните зборови се потврдува само со еден краток поглед во двојазичен речник. На пример, за германската именка *Zug* речникот на Грчева/Рау (2006) ги наведува следниве значења: 'воз' 'вод' 'лет во јато' 'потег' 'проворка' 'поход' 'колона' 'голтка' 'запрега' 'тежнение' 'стремеж' 'склоност' 'карактеристичен белег' 'признак' 'црта', а за македонскиот збор *владее* речникот ги нуди значењата: 'herrschen', 'regieren' 'beherrschen', 'Macht ausüben'.

Освен кај поединечните зборови постои можност за повеќекратно семантичко интерпретирање и кај синтагмите и кај речениците: *млади мајки*

и татковци; *Сомнежите ги предизвикуваат чувствата*. Во првиот пример не може точно да се одреди релацијата на лексемата *млади*, која може да се однесува само на мајки или на татковци. Во вториот пример е различна семантосинтаксичката класификација (и *сомнежите* и *чувствата* може да биде подмет, но и директен предмет).

Иако повеќезначните изрази се најчесто двозначни, сепак се констатираат и изрази со повеќе од две значења, со што се оправдува употребата на називот повеќезначност: *...dass die Frau von Adam auf dem Hof erschossen wurde*. ('...дека г-ѓа фон Адам беше застрелана во дворот' / '...дека жената беше застрелана од страна на Адам во дворот' / '...дека жената на Адам беше застрелана во дворот').

2.1. Видови повеќезначност

Како основни видови повеќезначност и во германскиот и во македонскиот јазик можат да се наведат следниве: лексичка, морфолошка, синтаксичка, семантичка, референциска, лажна и прагматска (сп. Маролова, 2011). Тие, односно нивните поткласи се повеќе или помалку присутни во едниот и/или во другиот јазик.

- **Лексичката повеќезначност** се однесува на сите информации што му се подредени на зборот, како и на веќе лексикализирани конструкции, составени од два или повеќе одделни зборови.
- **Морфолошката повеќезначност** се јавува на морфолошко рамниште, односно во рамките на флексијата, и тоа на нивото на конјугацијата и на нивото на деклинацијата.
- **Синтаксичката повеќезначност** е појава на повеќе од една семантичка интерпретација на група лексеми, меѓусебно комбинирани според одредени синтаксички правила. Според Агрикола (1968:62), оваа појава се среќава: прво, кога се воспоставуваат истовремено две или повеќе релации на зависност меѓу реченичните членови; второ, кога е различен видот на релациите меѓу елементите, трето, кога постојат повеќе релации чиј вид не може да се определи еднозначно.
- **Семантичка повеќезначност** е во најтесна врска со семантиката на реченицата.
- **Референциската повеќезначност** е присутна тогаш кога не е јасно на кој збор или на која синтаagma се однесува еден реченичен член (Хандверкер 2004:364).
- **Лажната повеќезначност (псевдоамбигвитет)** постои кога за време на синтаксичката и семантичката анализата при восприемањето на одредена реченица привремено се отвораат повеќе можности за нејзино интерпретирање, а кон крајот на реченицата бројот на варијантите се редуцира на една.
- **Прагматската повеќезначност** е во тесна врска со намерата на говорителот.

2.3. Егземпларна анализа на повеќезначноста во германскиот и во македонскиот јазик

Во рамките на лексичката повеќезначност овде се разгледуваат полисемијата, хомонимијата, хомофонијата, хомографијата, композициската повеќезначност, деривациската повеќезначност, идиоматската повеќезначност, значенските поместувања (метафора, метонимија, иронија) и непрецизноста (сп. Маролова, 2011). Термините полисемија и повеќезначност се всушност синоними, но во практика, па и во скоро сите теоретски трудови за оваа проблематика се вели дека повеќезначноста (амбигвитетот) е хипероним за сите видови значенска разноликост, а полисемијата се однесува само на поединечни лексеми со сродни значења. Оттука полисемијата се смета за вид повеќезначност. (Мајбауер и др. 2002:191, Крифка 2005:13, Хандверкер 2004:363)

Полисемијата, за која Пинкал (1985:72) го употребува поимот јак амбигвитет се однесува на изрази што поседуваат барем две значења меѓу кои постои некаква семантичка врска. На пр. *зелено* ('grün') може да има значење на боја, но и на состојба на незрелост. Затоа Ајхлер (1986:250) смета дека полисемите се лексикализирани морфеме. Полисемните зборови се внесени само еднаш во лексиконот, затоа што се значенски варијанти на еден израз, односно спецификации со различни интензии и екстензии на едно заедничко основно значење (Мајбауер и др., 2002:192). Вистинското значење на зборот се открива со помош на контекстот: *Црквата се наоѓа покрај реката* ('Die Kirche befindet sich neben dem Fluss'); *Црквата забранува да се работи во недела* ('Die Kirche verbietet Sonntagsarbeit'). Во двата јазика се јавува полисемија кај зборот *црква* ('Kirche').

Наспроти тоа, кај хомонимијата т. е. појавата на исти збороформи за сосема различни ентитети, барем во синхрониски, поглед не може да се востанови врската на сродност, карактеристична за полисемијата. За хомонимните изрази се вели дека се посебни зборови, внесени повеќепати во лексиконот. Така германската именка *Bank* може да значи 'банка' или 'клуба', а македонската именка *коса* може да значи 'дел од човечкиот организам' или 'вид алат'. И овде непосредното реченично опкружување најчесто го актуализира вистинското значење на хомонимот: *Во околината на Штип има термални води! Ова не води кон решение; Das Schloss befindet sich auf dem Berg / Das Schloss der Eingangstür muss repariert werden* ('Замокот се наоѓа на планината / Мора да се поправи бравата на влезната врата'). Хомонимите можат да потекнуваат и од различни зборовни класи: *Arm / arm* ('рака' / 'сиромашен'), *од* (именка/ предлог). Посебен вид хомонимија претставува интерјазичната хомонимија или т.н. лажни двојки. Тоа се лексеми кои иако звучат и изгледаат исто или слично, во различните јазици имаат различни значења (германската именка *Jacke*, на пример, на македонски значи 'палто' а не 'јака' што на германски гласи *Kragen*, а македонскиот глагол *рекламира* не се нарекува 'reklamieren' на германски, туку 'werben') (повеќе кај Арсова-Николиќ, 1999:125).

Ако се појде од говорената форма, тогаш и хомофоните (кои школски се дефинираат како изрази што звучат исто, а се пишуваат различно) манифестираат семантички разлики. Тие можат да припаѓаат на исти или на различни зборовни класи и да се јавуваат поединечно или во комбинации со други хомофони: *Што има на ум?* / *Што има Наум?* *Else sah im Traum tote Fliegen* / *Else sah im Traum Tote fliegen* ('Елзе гледаше во сонот мртви муви' / 'Елзе гледаше во сонот како летаат мртовци').

Ако се појде, пак, од пишуваната форма, тогаш и зборформите како, *übersetzen* ('преведува'), *übersetzen* ('пренесува преку нешто') *салата* / *салта* кои имаат по еден пишуван израз, а по два различни фонетски изрази се значенски различни. Таквите форми се нарекуваат хомографи. Во усната комуникација хомографите не отвораат можност за погрешно разбирање, затоа што фонетиката го одгатува нивното значење.

Проблемот со композициската повеќезначност во зборовите (Агрикола 1968:44) е исто така релевантен, особено во германскиот јазик, чија специфика е зборообразувањето. Притоа треба да се има на ум дека македонскиот термин 'комполитум' е поширок во својата екстензија од својот германски пандан, *Kompositum*. (повеќе кај Симоска 2002:62). Точно е дека значењето на сложенката го дава најчесто збирот на значењата на конституентите (*машиновозач* = *машина* + *возач*, *Sonnenschirm* = *Sonnen* + *Schirm*), па неговото откривање не претставува проблем сè додека се допушта само една сегментација. Повеќезначноста во германскиот јазик може да настапи кога има повеќекратни можности за сегментирања т.н. структурни пресекувања (Агрикола 1968:44): *Kulturgeschichte* = *Kultur* + *Geschichte* / *Kult* + *Urgeschichte* ('историја на културата' / 'праисторија на култот') или кога внатрешните релации во рамките на сложенката се различни: *das Milchglas* ('чаша за млеко' / 'стакло со млечна боја'). За да се одреди значењето во таков случај не е доволно само да се сегментираат конституентите, туку е потребен и дополнителен увид во нивните меѓусебни односи. Иако поретко, оваа повеќезначност се среќава и во македонскиот јазик: *автоуправување* (автомобилско / автоматско) и е од поинаков вид.

Препознавањето на видот на зборот според суфиксот најчесто не претставува проблем (на пр. наставката *-bar* во германскиот јазик служи за градење придавки од глаголи: *trennen* → *trennbar* ('дели' → 'деллив'), а наставката *-тел* во македонскиот јазик служи за градење именки од глаголи: *учи* → *учител*), но токму деривацијата може некогаш да биде потенцијален предизвикувач на повеќезначност. Суфиксот *-er*, на пример, може од една страна да служи за градење именки од глаголи (*spielen* → *Spieler*), а од друга страна за градење именки од именки (*Leipzig* → *Leipziger*), па дури и придавки од именки (*Schweiz* → *Schweizer Käse*). Тогаш е можна деривациската повеќезначност (*Schweizer* надвор од контекстот може да се смета за именка со значење 'Швајцарец', или

за придавка со значење 'швајцарски'). Македонската именка *куќиште* може да се смета за аугментативна изведенка од именката *куќа*, од една страна и за веќе лексикализирана изведенка со ново значење - дел од компјутер, од друга страна.

Идиомите се комплексни изрази составени од две или повеќе зборформи, чие основно значење не може да се сведе на збирот од значењата на одделните конституенти (Мајбауер и др. 2002:165): *Доцна е, да си го фатиме патот; Er schlägt aus der Art* ('Тој е поинаков од другите'). Повеќезначноста на идиомите доаѓа од можноста да бидат разбрани и буквално и преносно: *Ана седи цел ден со скрстени раце. Die Großmutter legte die Hände in den Schoß.* ('Бабата ги стави рацете в скут' / 'Бабата не правеше ништо'.)

И кај значенските поместувања (метафора, метонимија и иронија) повеќезначноста потекнува од можноста за буквално и преносно разбирање. Метафората за Ајхлер (1984:251) претставува процес на јазична преобразба, а процесот на метафоризација - стилско однесување. Тоа значи дека говорителот создава преносни значења на тој начин што еден израз употребува во невообичаен контекст со цел да му даде сликовитост врз основа на некоја сличност: *Езерото мирува* ('Der See ruht'). За разлика од метафората, која претставува поместување на значењето по сличност, метонимијата е поместување на значењето по блискост, по асоцијација меѓу елементите: *Седиштето на Европската комисија е во Брисел* ('Der Sitz der Europäischen Kommission ist in Brüssel'). Иронијата, пак, е такво значенско поместување кое го преобразува значењето на исказот во неговата спротивност. Иронично се сфаќа, на пример, исказот *Ова одлично си го сторил!* ('Das hast du toll gemacht!') кој е насочен кон некогашно што ги испуштил сите чаши на земја.

Непрецизноста е поврзана со тоа дека секој поединец си создава сопствени претстави за предметите, дејствата, величините и сл. Непрецизноста доаѓа до израз, на пример, во синтагмата *стар автомобил* ('altes Automobil'), затоа што нема конкретни критериуми за тоа кога е еден автомобил стар. Таков е случајот со реченицата: *Мачката е мала, а има големи болви* ('Die Katze ist klein, hat aber große Flöhe'), затоа што е само по себе разбирливо дека дури и најмалото маче е многу поголемо и од најголемата болва.

Морфолошката повеќезначност овде ќе ја анализираме на ниво на конјугација и на ниво на дефлекција.

Конјугациска повеќезначност постои кога конјугациските наставки допуштаат повеќе од една интерпретација. На пример, во македонскиот јазик двозначно може да биде интерпретирана реченицата *Правеше куќа* (кој? *ти* или *тој*). Глаголска форма *denken* може да се смета за: инфинитив, прво лице множина презент индикатив, прво лице множина презент конјунктив, трето лице множина презент индикатив и трето лице множина презент конјунктив, за разлика од формата *denkst* чија точна интерпретација во однос на лицето, бројот и начинот е непроблематична, бидејќи суфиксот *-st* еднозначно укажува на тоа дека се работи за глаголска форма во второ лице еднина индикатив.

Деклинациската повеќезначност е многу честа појава во германскиот јазик, но благодарение на меѓусебните семанто-синтаксички врски меѓу реченичните членови обично се отстранува: *Mein Vater hat zwei Autos / Die Farbe meines neuen Autos ist blau* ('Татко ми има два автомобили' / 'Бојата на мојот нов автомобил е сина'). Деклинациската повеќезначност отсутствува од македонскиот јазик, бидејќи за овој јазик не е својствена деклинацијата.

Во рамките на **синтаксичката повеќезначност** овде ќе ги анализираме трите случаи кои ги наведува Агрикола (1968:62): прво, кога се воспоставуваат истовремено две или повеќе релации на зависност меѓу реченичните членови: *Чувствувам дека ме бакнуваши, иако сум болна* ('Ich fühle, dass du mich küsst, obwohl ich krank bin'), концесивната реченица *иако сум болна* ('obwohl ich krank bin') може да се однесува и на главната реченица *чувствувам* ('ich fühle') и на зависната реченица *дека ме бакнуваши* ('dass du mich küsst'); второ, кога е различен видот на релациите меѓу елементите: *Клара ја гледа мачката* (,Klara sieht die Katze'), овде не е јасно кој кого гледа; трето, кога постојат повеќе релации чиј вид не може да се определи еднозначно: *Од креветот висе долго ќебе* ('Vom Bett hängt lange Decke'), овде *долго* ('lange') може да биде придавски атрибут на именката *ќебе* ('Decke') или прилошка определба за време како реченичен член. Може да се констатира дека синтаксичката повеќезначност во овие примери е подеднакво застапена и во македонскиот и во германскиот јазик.

Во најтесна врска со семантиката на реченицата се доведува т.н. **семантичка повеќезначност** или амбигвитет на скопос. Реченицата *Секое момче беше се две девојки* ('Jeder Junge war mit zwei Mädchen') е интересен пример за повеќезначна реченица во двата јазика, чии варијанти се состојат од исти зборовни низи со исти морфосинтаксички функции, значи, од иста површинска структура, но сепак останува нејасно дали се мисли на тоа дека секое момче било со истите две девојки или дека секое момче си било со две засебни девојки. Семантичката повеќезначност може да се должи и на различната интерпретација во однос на (не)рестриktivноста. На пр. реченицата *Die kriegerischen Araber führen einen neuen Krieg*. (Воинствениите Арапи водат нова војна) може од една страна да значи дека сите Арапи се воинствени и дека водат нова војна (нерестриktivен атрибут), а од друга страна пак дека војуваат само оние Арапи кои се воинствени (рестриktivен атрибут) (повеќе кај Минова-Ѓуркова, 2000:258).

Пример за **референциска повеќезначност** е реченицата *Ако твојата жена ја допре оваа скулптура ќе ја уништам* ('Wenn deine Frau diese Skulptur berührt, werde ich sie niederschlagen') е присутна референциската повеќезначност, затоа што не е јасно на кој од елементите се однесува кратката заменска форма *ја* (герм. лична замена *sie*), дали на *твојата жена* ('deine Frau') или на *оваа скулптура* ('diese Skulptur'). Референциската повеќезначност, како што може да се види од примерите, е присутна на истото место и во македонскиот и во германскиот јазик. Ризикот од појава на оваа проблематика е особено голем

кај некои зборовни поткласи, како што се: личната, присвојната и показната замена, затоа што не е јасно кои зборови во текстот ги заменуваат. Нивната целосна комуникациска вредност се постигнува дури со аналитички операции што ја откриваат релацијата меѓу ваквите зборовни поткласи и формите на кои тие се однесуваат.

Пример за присуство на **лажна повеќезначност (псевдоамбигвитет)** е реченицата *Тој не дојде навреме* ('Er kam nicht. pünktlich'). Најчесто таа се јавува во усната комуникација, кога соговорникот уште пред да го дочека крајот си создава слика за веќе слушнатото, но кога ќе се слушне реченицата до крај се дезамбигвира исказот во двата јазика.

Прагматската повеќезначност е во тесна врска со намерата на говорителот, така, реченицата: *Возиш многу брзо* ('Du fährst sehr schnell') и во македонскиот и во германскиот јазик може да се смета за пофалба за возачот дека вози брзо или за израз на страв од брзото возење.

3. Заклучок

Човекот е во состојба да ја отстранува јазичната повеќезначност, т.е. да врши т.н. дезамбигвирање, односно моносемирање на повеќезначниот израз, интерпретирајќи ги значењата и морфосинтаксичките својства на зборовите, како и дополнителните информации што ги нудат остатокот од текстот и конкретната ситуација во која се одвива комуникацијата. За разбирање на повеќезначниот израз не е секогаш неопходно неговото моносемирање. За илустрација се зема повеќезначната форма *секавањата на Вертер* ('Werters Erinnerung'). Овде нема потреба од длабинска анализа со која би се одредило дали се мисли на тоа дека Вертер се секава на нешто или дека некој се секава на Вертер, со цел да се избегнат евентуалните проблеми со разбирањето. Длабинска анализа на синтаксичката повеќезначност е потребна само тогаш кога таа се јавува на ниво на длабинска структура во едниот, а на ниво на површинска структура во другиот јазик, што не е случај со овој пример во овие два јазика.

Литература на кирилица

1. Грчева, Р./Рау, П. (2006): *Голем македонско-германски/германско-македонски речник*. Скопје: Магор
2. Николиќ-Арсова, Л. (1999): *Преведување: теорија и практика*. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“
3. Маролова, Даринка (2011): *Видови повеќезначност во македонскиот јазик*. Литературен збор, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“ - Скопје
4. Минова-Ѓуркова, Л. (2000): *Синтакса на македонскиот стандарден јазик*. Скопје: Магор
5. Симоска, С. (2002): *Сложени именки во германскиот и во македонскиот јазик – контрастивна анализа*. Докторска дисертација на Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје

Литература на латиница

1. Agrikola, E. (1968) : *Syntaktische Mehrdeutigkeit (Polysyntaktizität) bei der Analyse des Deutschen und des Englischen*. Berlin: Akademie
2. Eichler, W. (1984): *Deutsche Grammatik, Form, Leistung und Gebrauch der Gegenwartssprache*. Königstein: Athenäum
3. Fries, N. (1980): *Ambiguität und Vagheit*. Tübingen: Niemeyer
4. Handwerker, B. (2004): Übersetzung und sprachliche Mehrdeutigkeit. In: Kittel, H./Frank, A.P./Greiner, N. (Hrsg.): *Übersetzung, Translation, Traduction, ein internationales Handbuch zur Übersetzungsforschung*. Volume 1. Berlin/ New York: de Gruyter, 362-369
5. Krifka, M.: Institut für deutsche Sprache und Linguistik, Humboldt Universität zu Berlin, 03.05.2005, GK Semantik, SS 2005, Di 12-14, BE 1, 144
6. Meibauer, J. usw. (2002): *Einführung in die germanistische Linguistik*. Stuttgart/ Weimar: Metzler
7. Pinkal, M. (1985): *Logik und Lexikon*. Berlin/New York: de Gruyter
8. Spillner, B. (1996): Lexikalische und syntaktische Mehrdeutigkeiten. Was der Humanübersetzer aus den Problemen der maschinellen Übersetzung lernen kann. In: Lauer, A./Wills, W. (Hrsg.): *Übersetzungswissenschaft im Umbruch*. Tübingen: Narr, 209-216